

Наукові інтереси: інноваційно-орієнтована підготовка майбутніх фахівців мистецького спрямування.

ТКАЧЕНКО Марина Юрївна – старший викладач кафедри диригентсько-хорової підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: інноваційно-орієнтована підготовка майбутніх фахівців мистецького спрямування.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

RADYUSHINA Svitlana Oleksandrivna – Senior Lecturer of the Department of Conducting-Choral Training of South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky

Circle of scientific interests: innovative-oriented training of future specialists of artistic direction.

TKACHENKO Marina Yurievna – Senior Lecturer of the Department of conducting-choral training of South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky

Circle of scientific interests: innovative-oriented training of future specialists of artistic direction.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2019 р.

УДК 001.891:378.015.31:7 – 057.875

ЦИГАНЮК Люція Ігорівна – старший викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно педагогічної академії
<https://orcid.org/0000-0002-0998-9906>
 e-mail: Tsiganuk46lyutsiyka@gmail.com

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ МИСТЕЦТВ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Серед проблем музичного навчання у вищій школі однією із пріоритетних є формування художньої свідомості студентів, яка стає необхідною умовою для розвитку їхніх художніх смаків, потреб та ідеалів, формує творче ставлення особистості до світу й мистецтва, визначає моральні цінності, а також забезпечує духовний розвиток, саморозвиток і самореалізацію особистості. Формуючи свідомість студента, викладач розвиває його мислення, уяву, увагу, пам'ять, формує потреби та цілі, мотивацію, а також волю, яка в контексті свідомості є усвідомленим бажанням. Художня свідомість пов'язана з емоційно-почуттєвою сферою людини, її художніми і творчими здібностями в різних видах діяльності, тому ця проблема – одна з найскладніших у сучасній науці і потребує більш детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-практичною розробкою сутності поняття художньої свідомості у філософському контексті займалися такі науковці: М. Бахтін, Г. Гегель, А. Лосев, М. Хайдеггер, К. Ясперс, в естетичному – Д. Благий, М. Бровко, Т. Домбровська, Н. Карпова, Н. Киященко, О. Кривцун, Л. Сморг, у психологічному аспекті питання свідомості вивчали: П. Анохін, А. Асмолов,

Ф. Базеян, Л. Виготський, Л. Закс, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, А. Спіркін, В. Петрушин та інші, але зміст цього поняття до кінця не вивчено.

Метою статті є аналіз сучасних наукових досліджень з питань формування художньої свідомості майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема вивчення художньої свідомості цікава для науковців, які працюють у різних галузях знань, як-от: філософія, психологія, кібернетика, релігія та мистецтвознавство, тому ми будемо розглядати її в межах базисного уявлення про свідомість, її сутність та структуру.

Уявлення про свідомість уперше виникло у філософії і досі є одним із основних її понять. Бажання науковців різних часів розкрити феномен свідомості привело до виникнення найрізноманітніших тлумачень. Представники ідеалізму вважали свідомість активним початком матерії та наділяли її надматеріальним, надприродним характером. Вони, у своєму тлумаченні свідомості, розуміли її відокремлено від людини і природи, надавали їй самостійного, незалежного субстанціального існування. У їхньому розумінні свідомість не стосується мозку, а має надприродне, фантастичне походження [13].

На відміну від них, представники дуалізму завжди вважали, що у світі існують дві самостійні субстанції – матерія і свідомість, незалежні одна від одної. Дуалісти не піднімали питання походження свідомості, адже в їхньому розумінні і свідомість, і матерія не мають початку, тому що є вічними. Одним із представників дуалізму був Рене Декарт, дуалізм також був властивий філософським поглядам Емануїла Канта.

Активний пошук сутності свідомості здійснювали представники матеріалістичної течії XVII–XVIII ст. Вони не поділяли тлумачення свідомості ідеалістами та дуалістами, а намагалися ототожнити ідеальне з матеріальним, пояснювали природу думки функціонуванням нервово-фізіологічних структур мозку. Та все-таки матеріалісти дещо просунулися в дослідженнях свідомості і розглядали її як пізнавальний образ, відображення світу в мозку людини, функцію особливим чином організованої матерії [13].

Представники вульгарного матеріалізму (німецькі філософи Фогт, Бюхнер, Молешот) розглядали свідомість у досить примітивному вигляді та стверджували, що свідомість людини виділяється з організму як будь-яка інша речовина, а зумовлюють її елементарні речі, як-от: їжа, клімат тощо.

Новий підхід до розуміння генезису свідомості був здійснений представниками німецької класичної філософії. Г. Гегель найближче підійшов до розуміння природи свідомості, яку трактував із соціально-історичної позиції. Він звертав увагу на те, що свідомість людини тісно пов'язана з нею і залежить від історичних та соціальних умов її життя.

Нового забарвлення щодо сутності свідомості набула філософська думка з виникненням діалектичного матеріалізму, представники якого (К. Маркс, Ф. Енгельс) вважали, що джерело всього живого перебуває в матерії, зокрема й свідомість. Діалектичний матеріалізм розглядає свідомість як продукт закономірного історичного розвитку матерії, як суб'єктивний образ об'єктивного світу, потрібний людині для адекватної практичної діяльності [3].

Щодо сучасної світової філософії, то трактуванням свідомості займається така галузь філософії, як феноменологія. Вона виникла в Німеччині на початку XX століття. Існує в кількох варіантах: феноменологія Едмунда Гуссерля, Мартіна Хайдеггера, Макса Шелера, Жан-Поля Сартра, Мориса Мерло-Понті, серед яких основним варіантом

вважається феноменологія Гуссерля, де мова йде про різноманітні феномени свідомості [3].

Питання свідомості, її структури набули подальшого розвитку у філософії Л. Вітгенштайна, К. Леві-Стросса та Х. Гадамера. У сучасній філософії дослідження феномена свідомості спирається на узагальнення, співвідношення ідеального і матеріального, «духу» і «тіла», фізичного і психічного. Як приклад сучасного підходу до проблеми свідомості можна навести висновки сучасного науковця С. Корнеєнкова щодо сутності свідомості: «Свідомість – універсальне явище, вона існує скрізь: і в найменших, і в найбільших об'єктах Всесвіту. Вона притаманна всій природі, а не тільки мозку людини. Мозок лише вловлює і відображає інформацію та енергію, яку породжує універсальна свідомість. ... Будь-яку систему (істоту), яка здатна генерувати, отримувати і передавати інформацію, можна розглядати як живу систему. Свідомість за своєю природою і матеріальна, і ідеальна, тобто має подвійну природу» [4]. Науковець наголошує: є підстави вважати, що погляди науки, філософії, релігії та східної психології знаходять усе більше точок дотику у вирішенні питання про природу свідомості. Та все ж робить висновок, що людина й надалі залишається дуже далекою від розкриття таємниці природи універсальної свідомості, а значить – і свідомості людини [4].

З огляду на складність феномена свідомості кожна з наук додає специфіки в підхід до його визначення. З філософської точки зору, свідомість становить суб'єктивну форму людської життєдіяльності і вищу форму психіки [8]. У психології свідомість визначається як вищий рівень психічного відображення об'єктивної реальності, вищий рівень саморегуляції, і вона притаманна тільки людині як соціальній істоті [6]. З позиції фізіології, свідомість є результатом активності всіх структур мозку, особливо ретикулярної формації і кори великих півкуль [1]. «Свідомість людини – це здатність відокремлення себе («я») від інших людей і навколишнього середовища («не-я»), адекватного відображення дійсності і можливості регуляції відносин між особистістю і навколишнім середовищем» [7, с. 153].

А. Леонтьєв визначає сутність свідомості так: «Свідомість є те, що притаманне психічним процесам людини, те, що може бути винесене за рамки, але що водночас існує реально; свідомість – те, що об'єднує психічні функції, пов'язує їх між собою в єдність

психічного життя. По-іншому: свідомість є форма психічної єдності» [14, с. 51].

Він зазначає, що пояснення природи свідомості криється в тих особливостях людської діяльності, що створюють її потребу: у її об'єктивно-предметному, продуктивному характері [5]. Процеси діяльності суб'єкта, спершу завжди зовнішні й практичні, далі набувають також форми внутрішньої діяльності, діяльності свідомості. Він також акцентує увагу на тому, що аналіз діяльності становить вирішальний етап і головний метод наукового пізнання психічного відображення, свідомості [5].

С. Рубінштейн вважає, що свідомість людини не є готовим утворенням, а насамперед процесом усвідомлення навколишнього світу і самого себе. Він тісно пов'язує свідомість із мовою і процесом набуття знань людиною, за допомогою яких вона може усвідомлювати те, що її оточує, і саму себе, розпізнаючи явища дійсності через їхнє зіставлення з цими знаннями, чим і визначається наявність в неї свідомості [11].

Аналіз наукових праць щодо свідомості дає можливість констатувати, що переважна частина науковців стверджують, що свідомість не є готовим утворенням, а зумовлюється синтетичним поєднанням різних психічних процесів, які спричиняють і взаємодоповнюють роботу один одного, не втрачаючи власної специфіки.

Рівень свідомості перебуває в прямій залежності від кількості і якості опанування індивідом загальними знаннями про зв'язки, відношення, закономірності об'єктивного світу та від набутого ним досвіду. Процеси усвідомлення навколишнього світу і самого себе відбуваються через зіставлення розпізнаних явищ з наявними знаннями.

На протигагу розповсюдженій думці про неможливість діагностування свідомості як ідеальної субстанції, науковці стверджують, що свідомість не є закритою в собі таємницею, а її сутність формується і визначається в особливостях людської діяльності (А. Леонтьєв, Л. Риткіова, А. Спіркін). Саме аналіз діяльності дає можливість наукового пізнання свідомості.

На основі аналізу різних визначень і думок щодо поняття свідомості ми узагальнили, що свідомість – це вища, притаманна тільки людині, інтегрована форма психіки, що полягає в здатності до ідеального відображення та конструктивно-творчої переробки зовнішнього світу, до виокремлення себе з навколишнього середовища і протиставлення себе йому як суб'єкта об'єкту, до емоційної оцінки дійсності, формування цілей, планування та

прогнозування наслідків своїх дій, до розумного контролювання поведінки і керування нею, синтезу нового з набутим раніше досвідом тощо. Свідомість опосередковується мовою і виявляє себе в практичній діяльності.

Багатогранність свідомості людини вивчається не тільки такими науками, як медицина, психологія, фізіологія, соціологія тощо, а також певною мірою науками мистецького циклу. Значення мистецтва у формуванні свідомості людини (особливо художньої) важко переоцінити. Адже йому притаманна надвисока чутливість до всіх природних, соціальних, історичних подій, емоційно-особистісних переживань, що наповнюють життя людини. О. Рудницька підкреслює, що «закріпленню отриманих знань у свідомості сприяє емоційна забарвленість художньої інформації, яка передбачає почуттєвий рівень реагування, що розширює межі пізнання довколишнього світу, допомагає усвідомити його іманентне багатство» [12, с. 57–58].

Вона зауважує, що можливість активізації свідомості засобами мистецтва зумовлюється тим, що художній твір і відтворює дійсність, і оцінює зображуване, прагнучи виявити його сутність, а така передача цінності буття не тільки збагачує своїх читачів, глядачів, слухачів життєвим досвідом, але й спонукає до його ціннісного переживання, яке становить важливий компонент світоглядної позиції [12].

Сьогодні надзвичайно актуальною є проблема цілеспрямованого формування художньої свідомості студентів музичного відділу факультету мистецтв сучасних педагогічних ЗВО, адже вони понесуть до школярів художній багаж, яким оволоділи в процесі навчання, естетичне сприйняття світу і розуміння музичного мистецтва. Важливе завдання цих фахівців – закласти підвалини художнього сприйняття та мислення молодого покоління, їхнього світобачення, сформувати в дітей художні цінності та естетичні ідеали.

Художня свідомість студентів-музикантів змінюється та розвивається під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, вона виявляє себе в здатності до емоційного відгуку на мистецтво, до його адекватного сприйняття, розуміння змісту, «мови», притаманної тому чи іншому його виду, у здатності до вироблення власних позицій щодо явищ музичного мистецтва, до аналізу власних художньо-естетичних переживань. Художня інформація повинна не просто відобразитися та фіксуватися у свідомості студентів, але й набувати суб'єктивного

змісту, тобто орієнтація в художньому просторі буде свідомою тоді, коли майбутні фахівці не просто будуть відображати художні явища, а вибудовувати власні дії щодо них, зважаючи на можливий результат, використовувати прийоми для вирішення завдань, адекватні змісту. З огляду на це можемо узагальнити, що художня свідомість студентів-музикантів – це не тільки відображення художніх явищ, але й усвідомлення свого ставлення до них.

Вирішальну роль у процесі формування художньої свідомості студентів музичного відділу факультету мистецтв відіграє навколишнє середовище, у якому вони перебувають, адже вона не виникає й не існує сама по собі, а формується в процесі активного оволодіння системою художніх знань та вмінь у процесі активної взаємодії з мистецтвом, що змушує мозок працювати в напрямку художнього розвитку. Духовні цінності, закладені у творах мистецтва, акумулюють духовний потенціал, накопичений людством.

В. Вергунова виділяє такі умови формування художньої свідомості: формування музичного сприймання; збагачення художнього тезаурусу школярів; активізація художньо-творчого мислення учнів. Оскільки сприймання як важливий компонент художньої діяльності забезпечує розвиток та взаємозв'язок емоційної і раціональної сфер особистості, то в процесі такої діяльності здійснюється формування всіх складників художньої свідомості. Забезпечення тезаурусу особистості учнів засобами музичного мистецтва можна розглянути з позиції інформації, згідно з якою музичний твір є сукупністю семантично значущої інформації, що повідомляє композитор. Терміном «тезаурус» позначають певну інформацію, а змістом художнього тезаурусу є система певних знань про мистецтво, а також наявність у слухачів знань, уявлень, потрібних для сприймання [2]. Музичне мислення – це процес відкриття особистісного смислу, закодованого в музичному творі [10].

В. Ражніков визначає такі структурні компоненти (рівні динаміки) художньої свідомості: перцептивно-мнемічний (сприйняття і пам'ять); семіотичний (нотний текст); аксіологічний (емоційна відповідь на музику); емоційно-естетичний (чуттєвість); модельно-образний (звукослідування); характерологічний просторово-часовий; духовно-універсальний [9].

На його думку, перцептивно-мнемічний рівень розвитку художньої свідомості пов'язаний насамперед з домінуванням

сприйняття і пам'яті. У цей рівень вливаються семіотичні елементи. Провідним на аксіологічному рівні з огляду особистісно орієнтованої музичної освіти є самостійний спосіб, тобто суб'єктно-ціннісне розрізнення та виділення в музиці того, що саме привертає увагу і подобається. Емоційно-естетичний рівень пов'язаний з розумінням і прагненням учнів виконувати музичний твір на основі естетичних емоцій. Цей рівень особливо особистісний, центральний для становлення учня як музиканта. Провідними в просторово-часовому рівні є особистісні стратегії просторово-часових планів в музиці і живих характеристик образу. Суть духовно-універсального рівня полягає в особистому ставленні до реальності духу [9].

Важливе значення для формування художньої свідомості особистості має виділення її структурних компонентів, специфіка яких зумовлена призначенням і змістом мистецтва. Серед них Т. Раструба виокремлює емоційну сферу (художні емоції, переживання, почуття), когнітивну сферу (художні знання, поняття, уявлення), ціннісно-орієнтаційну сферу (художні оцінки, смаки, ідеали) та мотиваційну сферу (художні потреби, інтереси, установки) [10].

Узагальнюючи різні підходи до структури художньої свідомості, ми визначаємо такі її компоненти: пізнавально-когнітивний, емоційно-оцінний, творчодіяльнісний і комунікативний.

Пізнавально-когнітивний компонент структури художньої свідомості передбачає активізацію інтелектуальних можливостей студентів, що значно розширює межі їхньої свідомості.

Хоча свідомість переважно зумовлюється знаннями, цей процес має й зворотній бік. Самі по собі знання мають значення, якщо вони усвідомлюються індивідом, тобто об'єкт лише тоді включається в його систему знань, якщо він ним усвідомлюється. Музика може активно впливати на художню свідомість тільки за умови, що реципієнт розуміє її «мову», якщо він має «ключ» до прочитання її знаків і символів. Проте не тільки знання визначають зміст пізнавально-когнітивного компоненту художньої свідомості. Важливе значення в оволодінні належними знаннями мають такі психічні процеси, як пам'ять, увага, і мислення.

Пам'ять орієнтована на фіксування, збереження і відтворення інформації, її об'єм відображає міру досягнення людиною навколишнього світу. З одного боку, пам'ять збагачує художню свідомість шляхом збереження художньої інформації, з іншого –

художня свідомість зумовлює вибірковість пам'яті, підвищує рівень збереження інформації та дисциплінує її. Увага також відіграє важливу роль у засвоєнні знань. Завдяки їй художня свідомість направляється на художній об'єкт, що потребує певних вольових зусиль і підвищеного напруження мозку. Мислення вважається вищим актом свідомості. Воно здійснюється в різноманітних мозкових операціях, завдяки йому відображений у художній свідомості об'єкт переробляється, аналізуються і синтезуються різні його елементи та властивості, устанавлюються притаманні йому закономірності тощо.

У єдності з пізнавально-когнітивним компонентом у структурі художньої свідомості ми виокремлюємо **емоційно-оцінний** складник. Природа мистецтва є такою, що воно переважно сприймається на рівні емоцій. Більше того, поза емоційністю переживання мистецтва є неможливим. Однак, для більш глибокого осягнення художніх образів тільки емоційного сприйняття й переживання не достатньо. Інтелектуальне осягнення мистецтва значно підсилює емоційну сторону сприйняття. Ми дотримуємося думки, що повноцінний розвиток художньої свідомості студентів музичного відділу факультету мистецтв може здійснюватися тільки за умови взаємодії раціонального і емоційного в художній діяльності. Глибоке усвідомлення естетичної сутності художніх образів не може повноцінно відбуватися без активізації їхніх інтелектуальних можливостей. Оцінювальне ставлення студентів до художнього навчального матеріалу передбачає зіставлення власного почуттєвого враження з наявними критеріями щодо нього як ідеалу.

Художня оцінка є суб'єктивним підґрунтям, що дозволяє визначити рівень твору мистецтва і його цінність для суб'єкта художньої діяльності. Вона формується на чуттєвому та раціональному рівнях, стає актом свідомості лише за умови доповнення емоційного переживання художнього твору усвідомленням його естетичної цінності. Рівень і адекватність художньої оцінки творів мистецтва залежить від рівня спеціальних знань про мистецтво, особливості його мови, від практичного мистецького досвіду студентів-музикантів.

Одним з важливих компонентів у художній свідомості є **творчо-діяльнісний**. Нехтування залученням студентів музично-педагогічного відділу факультету мистецтв до творчої діяльності нівелює можливість педагогічного впливу на художню свідомість. Творчий процес бере початок вже на рівні

процесу збирання, обробки, сприймання художньої інформації, яке неодмінно супроводжується її творчим переосмисленням, а також при виконанні певних завдань, які є новими для індивіда особисто.

Творчому процесу притаманний послідовний рух від інтуїтивного до логічного й усвідомленого, поєднання багатой уяви з раціональним підходом до проблеми. За рахунок уяви людина може прогнозувати можливі варіанти вирішення поставленого перед нею завдання. У музичному мистецтві творча уява дає можливість з системи музичних знаків створити музичне полотно, не просто механічно відтворити нотний текст, а й творчо його інтерпретувати.

Ще одним структурним компонентом художньої свідомості ми визначаємо **комунікативний**. Своєрідність мистецтва полягає в тому, що його мова є інтернаціональною, універсальною, зрозумілою людям різних вікових категорій, соціальної приналежності, культур та національностей. Мова мистецтва містить невичерпний запас інформації та має великі можливості енергетичного впливу на психіку, волю й художню свідомість людей. Ідеальне за природою, мистецтво за допомогою художніх мов передає інформацію про реальні події, вчинки, процеси тощо.

Процес комунікації в художньому процесі відбувається за рахунок передачі закодованої в певних знаках і символах інформації від автора до реципієнта про певні цінності, моральні переконання, ставлення до навколишньої дійсності тощо. У музичному мистецтві (як і в театральному) цей процес дещо розширюється та діє за схемою: композитор – виконавець – слухач. Ця схема передачі художньої інформації діє й у зворотному напрямку: наскільки виконавець впливає на слухача, настільки слухач впливає на виконавця, на втілення ним художнього задуму.

Комунікативний компонент у структурі художньої свідомості також співіснує з іншими структурними складниками. Інформація, яку містить художній твір, зумовлюється багатьма чинниками. Велике значення має особистість автора, його індивідуальний стиль художнього висловлювання, його світогляд, переконання тощо. Спосіб художнього мислення переважно зумовлюється історичними передумовами, які визначали особливості стилю, жанру, формотворення тощо. Щоб відбувся цей обмін інформацією і вона була зрозумілою реципієнту, потрібно, щоб він інтерпретував її (інтерпретація може бути і на

рівні виконавця, і на рівні слухача), а для цього необхідна відповідна художня підготовка, адже повідомлення буде сприйняте тільки тим, хто розуміє його мову. У процесі слухацької чи виконавської інтерпретації значення має здатність до творчого переосмислення художньої інформації й усвідомлення її як певної цінності, тобто комунікативний компонент у функціонуванні художньої свідомості тісно пов'язаний з пізнавально-когнітивним, емоційно-оцінним та творчо-діяльним.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Підсумовуючи проаналізований теоретичний матеріал, ми можемо узагальнити, що художня свідомість студентів музичного відділу факультету мистецтв формується в результаті їхньої взаємодії з мистецтвом у процесі художньої діяльності та має певну структуру, яка розкриває її сутність і в сукупній цілісності всіх компонентів, і в диференційованому підході до кожного з них окремо.

Ми визначаємо художню свідомість як інтегральну форму психіки, що полягає в здатності людини до відображення художніх явищ, передбачає володіння суб'єктом художньої діяльності певним комплексом спеціальних знань, здатності зіставляти відображувані явища з цими знаннями, здатності до емоційного переживання художніх творів і їхньої об'єктивної оцінки, до творчого переосмислення та переробки, здійснюється й розвивається в процесі художньо-комунікативних процесів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Агаджанян Н. А. Физиология человека / Н. А. Агаджанян, Л. З. Тель и др. – М.: РУДН, 2001. – 408 с.
2. Вергунова В. С. Педагогічні умови формування художньої свідомості учнів / В. С. Вергунова // Проблеми мистецької освіти: збірник науково-методичних статей викладачів, студентів і аспірантів факультету культури і мистецтв. – Вип. 1 / Відп. ред. О. Я. Ростовський. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – С. 145–153.
3. Данильян О. Г. Філософія: підручник / О. Г. Данильян, В. М. Тараненко. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – Х.: Право, 2012. – 312 с.
4. Корнеенков С. С. Концепции сознания: сознание как особое свойство материи / С. С. Корнеенков // Психолог. — 2013. – № 3. – С. 271–305.
5. Леонтьев О. Н. Деятельность, сознание, личность / О. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат. 1975. – 304 с.
6. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / А. Г. Маслоу. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.

7. Основы физиологии человека: учебник для высших учебных заведений: в 2-х т. / [под ред. Б. И. Ткаченко]. – СПб: Международный Фонд истории наук, 1994. – Т. 2. – 1994. – 413 с.

8. Психологический словарь / [ред. В. В. Давыдова, А. А. Запорожца, Б. Ф. Ломова и др]. – М.: Педагогика, 1983. – 448 с.

9. Ражников В. Г. Диалоги о музыкальной педагогике / В. Г. Ражников. – М.: Классика – XXI, 2004. – 136 с.

10. Раструба Т. В. Особистісно-орієнтована музична освіта і художня свідомість / Т. В. Раструба // Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: ПП Звойленко Д. Г., 2013. – Вип. 13. – С. 324–328.

11. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. Том I. – М.: Педагогика. 1989. – 483 с.

12. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

13. Філософія: [навчальний посібник / За ред. І. Ф. Надольного]. – К.: «Вікар», 1997. – 580 с.

14. Шаповалова Л. В. Рефлексивний художник. Проблеми рефлексії в музикальному творчестві / Л. В. Шаповалова. – Х.: «Скорпион», 2007. – 292 с.

REFERENCES

1. Ahadzhanian, N. A. (2001). *Fyzyolohyia cheloveka*. [Human physiology]. Moscow.
2. Verhunova, V. S. (2007). *Pedahohichni umovy formuvannia khudozhnoi svidomosti uchniv*. [Pedagogical conditions for the formation of artistic consciousness of students]. Nizhyn.
3. Danylian, O. H. (2012). *Filosofia: pidruchnyk*. [Philosophy: Textbook]. Kharkiv.
4. Korneenkov, S. S. (2013). *Kontseptsyy soznanyia: soznanye kak osoboe svoistvo materyy*. [Concepts of consciousness: consciousness as a special property of matter]. Moscow.
5. Leontev, O. N. (1975). *Deiatelnost, soznanye, lychnost*. [Activity, consciousness, personality]. Moscow.
6. Maslou, A. H. (1999). *Motyvatsyia y lychnost*. [Motivation and personality]. SPb.
7. *Osnovu fyzyolohyy cheloveka: uchebnyk dlia vusshykh uchebnukh zavedenyi: v 2-kh t.* [Fundamentals of human physiology: a textbook for higher educational institutions: in 2 tons]. SPb.
8. *Psykhologhycheskyi slovar*. (1983). [Psychological Dictionary]. Moscow.
9. Razhnykov, V. H. (2004). *Dyalohy o muzikalnoi pedahohyke*. [Conversations about music pedagogy]. Moscow.
10. Rastruba, T. V. (2013). *Osobystisno-orientovana muzychna osvita i khudozhnia svidomist*. [Person-oriented musical education and artistic

consciousness]. Kamianets-Podilskyi.

11. Rubynshtein, S. L. (1989). *Osnovu obshchei psikhohohy*. [Basics of general psychology]. Moscow.

12. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika: zahalna ta mystetska: navchalnyi posibnyk*. [Pedagogy: general and artistic: a manual]. Ternopil.

13. *Filosofia*. (1997). [Philosophy]. Kyiv.

14. Shapovalova, L. V. (2007). *Refleksyivnyi khudozhnyk. Problemu refleksyy v muzikalnom tvorchestve*. [Reflective artist. Problems of reflection in musical creativity]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЦИГАНЮК Люція Ігорівна – старший викладач циклової комісії фортепіанних дисциплін кафедри теорії та методики музичного мистецтва

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Наукові інтереси: методика навчання гри на фортепіано у вищій школі, формування особистості майбутніх учителів музики.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TSYHANIUK Liutsiya Ihorivna – Senior Lecturer of the Cycle Commission of Piano Disciplines of the Department of Theory and Methodology of Music Art of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy.

Circle of scientific interests: methods of teaching piano playing in high school, forming the personality of the future music teachers.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2019 р.

УДК 373.5.016:78045

ВЕНГРИНЮК Оксана Володимирівна – аспірант Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих ім. І. Зязюна НАПН України
e-mail: pednauk@gmail.com

СТВОРЕННЯ ТВОРЧОГО СЕРЕДОВИЩА В МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРИ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Реформування освітньої сфери, яке сьогодні увійшло в свою найактивнішу фазу, безпосередньо впливає на майбутнє мистецької освіти в Україні, яку без перебільшення можна назвати нашим національним надбанням.

Швидкоплинні соціокультурні та економічні зміни суспільства вимагають мобільних, креативних фахівців, здатних до саморозвитку і творчих перетворень.

Формування творчої особистості є найголовнішою вимогою і, одночасно, досягненням суспільства, адже в усіх галузях людської діяльності вона є каталізатором прогресивного руху. Саме тому створення умов для ефективного формування творчого потенціалу особистості, як основного фактору її розвитку, є невідкладною проблемою сучасної освіти.

Сучасний вчитель – це вчитель-професіонал, який знаходиться у постійному творчому пошуку. Сьогодні вчителю необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя.

Конкурентоспроможний вчитель повинен володіти надзвичайними можливостями впливати на проблеми світогляду особистості настроїв і моральності учнів.

Учитель сучасної школи не просто

навчає, а формує духовно-інтелектуальну, творчу особистість, адаптовану до сучасних вимог, різнобічно розвинену, соціально зрілу, яка успішно засвоює ціннісний нормативний досвід поколінь, виробляючи свій власний досвід діяльності, творчості, спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання освітнього середовища досить ґрунтовно висвітлені у працях таких науковців, як І. Баєва, М. Боритко Л. Буєва, А. Валицька, О. Верещак, О. Гуменюк, Р. Дегтяренко, І. Демакова, С. Дерябо, Н. Крилова, В. Левін, О. Любар, Г. Любимова, С. Савченко, В. Струманський, І. Улановська, А. Хуторський.

Особистість педагога, а також теоретичне і практичне розв'язання проблеми його творчого розвитку в процесі професійного навчання завжди привертала увагу науковців (І. Драч, І. Зязюн, В. Кан-Калік, Г. Коджаспірова, О. Макаренко, Я. Пономарьов, М. Поташник, К. Ушинський та ін.).

Мета статті – дослідити проблему створення освітнього середовища в музичному просторі для вчителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення у процесі фахової підготовки вчителів мистецьких дисциплін, створенням освітнього середовища, яке формувало б адекватні мотиви розвитку